

פרשת עקב תשע"ט

הרב מיכאל אבן דוד

כשהייתי בכיתה א' וב' הייתה לי מורה שמאוד פחדתי ממנה. אני מניח שלכולנו הייתה כזאת. שהייתה צועקת על התלמידים על כל דבר קטן, שהיתי מרגיש שאין דבר שאנו מסוגלים לעשות טוב אצלה. אני הייתי ילד ביישן ושקט, עדיין אולי. ויותר מפעם אחת הבנתי את החומר בצורה שגויה או עשיתי פשלות כי פחדתי לשאול. חשבתי שאם אנו שואל היא תצעק עליי ולכן לא עשיתי את זה ושילמתי על זה גם במבחנים.

פרשת עקב מראה דמות קשה של אלוקים. האל הזה, שהחוקרים מציינים כתפיסה הרווחת על אלוקים בספר דברים, הוא אל של אם-אז, אל של זעם ועונש. הוא קשה. הבחירה שהקב"ה נותן לנו בפרשה היא לא בחירה באמת:

דברים פרק ז' (יב) והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבתך: (יג) ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטןך ופרי אדמתך דגנך ותירשך ויצהרך שגר אלפיך ועשתרת צאנך על האדמה אשר נשבע לאבתך לתת לך:

או לחילופין: **דברים פרק ח' (יט)** והיה אם שכח תשכח את יקוק אלהיך והלכת אחרי אלהים אחרים ועבדתם והשתחווית להם העדתי בכם היום כי אבד תאבדון:

האל בפרשת עקב הופך אותנו לילדים קטנים ומצפה שנענה לבחירה של אם-אז, שהיא לא באמת בחירה בכלל אלא בטוי של כוח: **דברים פרק ח' (ה)** וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו יקוק אלהיך מיסרך: (ו) ושמרת את מצות ה' אלהיך ללכת בדרכיו וליראה אתו:

כשקוראים עקב אני מרגיש שוב כילד קטן מול המורה ההיא. מוגבל ע"י פחד, לא מעז לשאול שאלות, לדאוג לצרכים האישיים שלי, לבטא את האינדיבידואליות שלי.

העניין הוא שבני האדם הם לא רובוטים. יש לנו נשמות ששואפות לבטא את עצמם ביצירתיות, שכל ששואל שאלות, גוף שלפעמים צריך להתעלם מהכללים. המודל של אם-אז, שכר ועונש, מתעלם מהמציאות שהחיים הם תהליך של גדילה: לגדול בגובה, לגדול בשנים, לגדול בחוכמה...

ושהתהליך האישי הזה של התפתחות תלוי לפעמים בלסטות קצת מהדרך ולהיכנס למקומות לא מוכרים ואפילו אסורים. פילוסוף בשם רוברט נוזיק כתב: "בזכות שהחיים שלנו ממשיכים לאורך זמן, אנחנו יכולים לנסות אופציות שונות ולשחק איתן. אנו יכולים לרדוף אחרי תכונות מסוימות בצורה אינטנסיבית בלי צורך לוותר על תכונות אחרות לחלוטין, אלו יכולות לחכות עוד קצת. לכן אנו יכולים לשאוף למודעות עצמית שמתפתחת".

האם האל של פרשת עקב היה מתיר תהליך כזה? אולי לא, אך יש ביטויים אחרים של האלוקות בפרשיות אחרות שאני מאמין שכן היו נותנים לנו את החופש הזה. אולי האל המתמקח עם אברהם על סדום ועמורה בפרשת וירא או המלאך שנאבק עם יעקב בפרשת וישלח או משה רבנו, המתחנן מול הקב"ה לא להשמיד את העם אחרי החטא של עגל הזהב:

זה אותו משה המדבר בפרשת עקב. אותו משה שהתווכח עם הקב"ה, שאתגר אותו, שניסה לברוח מלשרת אותו ושבסופו של דבר הקדיש את חייו לשירות הזאת אך עדיין לא זכה להיכנס לארץ המובטחת. אותו משה מסיים את תורתו עם אל של שכר ועונש, משהו שאולי אפשר להבין יותר טוב לאור המקום שבו נמצא משה בעצמו במסע הרוחני שלו, דרך האכזבות של חייו. העובדה שהיה למשה מסע כזה, שהוא חווה את אלוהיו בצורות שונות לאורך חייו, זה חיוני לנו כשקוראים את הפרשה ומנסים להבין אותה מול החיים שלנו.

יש תקופות איפה שאנו צריכים אלוקים מצווה, שאנו חייבים את המבנה של אלוקים האוכף חוקים כדי להוביל אותנו דרך תקופה קצת פראית בחיים שלנו איפה שקשה לנו לשלוט על עצמנו. לפעמים אנו מרגישים מורדים, כשאנו יודעים היטב מה הקב"ה היה מצפה ממנו לעשות אך אנו מרגישים צורך דווקא לא לעשות את זה, לבדוק את הגבולות של עצמנו והקשר שלנו עם האל שאנו חושבים שאנו מאמינים בו. יש פעמים שאנו חייבים להדגיש את רצוננו ופעמים שאנו יכולים למסור את עצמנו בענווה לזה שיותר גדול ועצום ממנו. יש אפילו פעמים שאנו חייבים לשמור גם על רצון ועל מסירות בו זמנית, כדי למנוע ביטול עצמי וגאוות יתר.

זה הסיבה שבשמע ישראל, שאנו חייבים לקרוא פעמיים ביום, נמצא גם פסקה מפרשת עקב: "והיה אם שמוע תשמעו..." , מודל של אם-אז, שכר ועונש במהותו, וגם פסקה מפרשת ואתחנן "ואהבת..." , שמצווה אותנו לאהוב את האל. אנו צריכים שניהם.

כשהייתי קטן חשבתי שאסור לי לשאול. כשאנו מתבגרים אנו לומדים שאפשר לשאול, אפילו שאלות שמכניסות אותנו בבעיות לפעמים. אנו לומדים שיש יותר אופציות מאשר לציית או להיענש. אנו יודעים שכדי לגדול אנו חייבים לאתגר את האל של עקב כי ממילא המודל של שכר ועונש לא עובד בחיים האמיתיים לאור מה שאנו רואים בעולם. אנו לומדים שיש לקב"ה 70 פנים ועקב מראה רק אחד. העבודה שלנו היא לגדול, להתפתח ולשאול את השאלות הקשות של החיים ושל האמונה. אך קודם כל, עלינו לדעת שמותר לשאול...

שבת שלום